

Úloha č. 7: Stanovení modulu pružnosti v tahu z průhybu statickou metodou

Úkol:

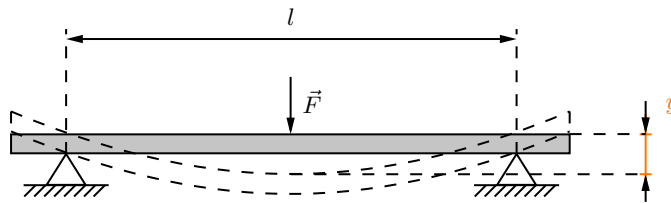
1. Určete Younguv model pružnosti v tahu
  - (a) statickou metodou z průhybu tyče
  - (b) z příčných kmitů tyče

Jestliže na vodorovnou tyč zhotovenou z homogenního materiálu stáلهho průřezu S a podepřenou na dvou rovnoběžných hranách (viz obr. 1) vzdálených od sebe o délku l , působí uprostřed osamělá síla F , prohne se tyč uprostřed o délku y (ve směru působící síly), pro jejíž velikost platí

$$y = \frac{l^3 \cdot F}{48 \cdot EJ} \quad (1)$$

v tomto vztahu J značí kvadratický moment průřezu (moment setrvačnosti průřezu) měřené tyče a E značí modul pružnosti v tahu použitého materiálu.

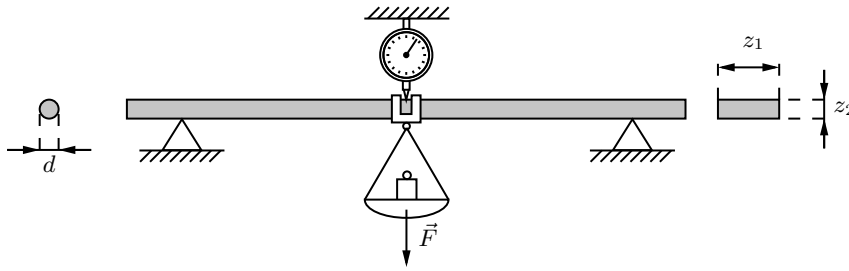
Ze vztahu (1) lze hodnotu modulu pružnosti v tahu vypočítat a dostaneme

Obrázek 1: Průhyb tyče zatížené silou

$$E = \frac{l^3 \cdot F}{48 \cdot yJ} \quad (2)$$

Měřený vzorek (obdélníkového, kruhového nebo jiného plošného průřezu) spočívá ve vodorovné poloze na dvou podporách jejichž vzájemná vzdálenost je l . Přibližně uprostřed vzorku je zavěšena miska, na kterou ukládáme závaží, kterými vzorek zatěžujeme. Příslušný průhyb měříme indikátorovými hodinkami, jejichž pohyblivá část se dotýká měřeného vzorku.

Obrázek 2: Schéma měřícího zařízení

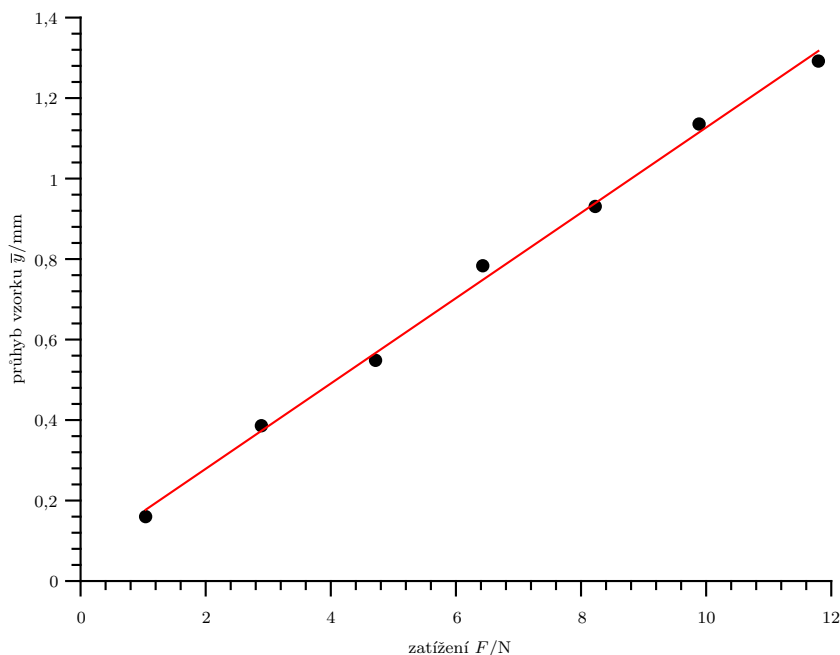
Na začátku měření si zjistíme několikrát opakovaným měřením vzdálenost l obou podpor a hlavní rozměry příčného průřezu vzorku (jde-li o obdélník, jsou to délky jeho stran z_1 a z_2 , u kruhového průřezu jeho průměr d apod). Tyto rozměry je nutno měřit velmi přesně - např. několikrát opakovaným měřením mikrometrickým šroubem, nebo alespoň kontaktním měřítkem. Těžiště měření spočívá ve zjištění souvislosti mezi velikostí působící síly F a vzniklým průhybem y , tj. v nalezení funkce

$$y = f(F) \quad (3)$$

Tuto souvislost zjistíme při postupném zatěžování vzorku silami $F_1, F_2, \dots, F_k$ (zvětšováním závaží na misce) a změřením příslušných průhybů $y_1, y_2, \dots, y_k$. Potom opět postupně zmenšujeme sílu F , takže při působení stejně velkých zatížení $F_k, \dots, F_2, F_1$ zjistíme průhyby $y_k, \dots, y_2, y_1$. Pro každou hodnotu F_i ($i = 1, 2, \dots, k$) určíme příslušný průměrný průhyb $\bar{y}_i$ podle rovnice

$$\bar{y}_i = \frac{1}{2}(y'_i + y''_i) \quad (4)$$

Závislost $\bar{y}_i = f(F_i)$ vyneseme do grafu a zjistíme, zdali je lineární v celém rozsahu prováděných měření. Pro další zpracování bereme však v úvahu pouze ty výsledky, které přísluší lineární části (oblasti platnosti Hookeova zákona). Výsledky zpracujeme způsobem popsáním v předešlém odstavci. Předpokládáme-li, že závislost má lineární průběh.

$$y = a + bF \quad (5)$$

pak hodnotu konstanty a a b zjistíme z lineární interpolace naměřených hodnot. Porovnáním s rovnicí 1 plyne, že

$$b = \frac{l^3}{48 \cdot EJ} \quad (6)$$

takže pro hledanou hodnotu modulu pružnosti v tahu E dostáváme

$$E = \frac{l^3}{48 \cdot Jb} \quad (7)$$

Jde-li o vzorek s obdélníkovým průřezem o stranách z_1 a z_2 , pak

$$J = \frac{z_1 \cdot z_2^3}{12} \quad (8)$$

jde-li o vzorek s kruhovým průřezem d , pak

$$J = \frac{\pi d^4}{64} \quad (9)$$

Modul pružnosti

Modul pružnosti v tahu (tlaku) E je měrná veličina tuhosti pevné látky v tahu nebo tlaku, určená jako konstanta úměrnosti normálového napětí σ_n a poměrného prodloužení ε v Hookově zákoně pro tah a tlak

$$E = \frac{\sigma_n}{\varepsilon} \quad (10)$$

Podle této definice udává modul pružnosti v tahu E myšlené normálové napětí, které by při neomezené platnosti Hookeova zákona způsobilo poměrné prodloužení $\varepsilon = 1$, tj. na dvojnásobek počáteční délky.

Modul pružnosti ve smyku σ je měrná veličina tuhosti pevné látky při smykovém namáhání, definovaná jako konstanta úměrnosti tečného napětí τ a poměrného zkosení γ v Hookeově zákoně pro smyk

$$G = \frac{\tau}{\gamma} \quad (11)$$

Podle této definice udává modul pružnosti ve smyku σ myšlené tečné napětí, jímž by při neomezené platnosti Hookeova zákona vzniklo poměrné zkosení $\gamma = \tan \alpha = 1$, tedy pod úhlem $\alpha = 45^\circ$. Hlavní jednotkou modulu pružnosti v tahu i modulu pružnosti ve smyku $N \cdot m^{-2}$.

Metody stanovení modulu pružnosti v tahu

Modul pružnosti v tahu (tlaku) je v principu možno měřit mnoha různými metodami. Ovšem každá z níže uvedených metod je vhodná pro jiné typy vzorků. Přímá metoda, vycházející z definičního vztahu (10) je především vhodná k měření modulu pružnosti dlouhých tenkých vzorků (např. drátů, vláken, dlouhých tenkých tyčí apod.) u kterých lze dosáhnout poměrně velkého prodloužení. Stanovení modulu pružnosti z průhybu nebo z příčných kmitů se užívá hlavně u silnějších tyčí, především kovových,

u kterých není možné užít přímé metody. U velmi silných tyčí, u kterých nelze užít předešlých metod, dále u křehkých materiálů apod. se zpravidla určuje modul pružnosti z rychlosti šíření podélného mechanického vlnění.

• **Stanovení modulu pružnosti v tahu přímou metodou**

Namáháme-li zkoumané těleso tahem, deformuje se. V jistých mezích (po mez úměrnosti) je deformace tělesa ϵ přímo úměrná deformačnímu napětí σ

$$\epsilon = \frac{1}{E}\sigma \tag{12}$$

Deformací ϵ se v tomto případě rozumí relativné délkové prodloužení

$$\epsilon = \frac{\Delta l}{l} \tag{13}$$

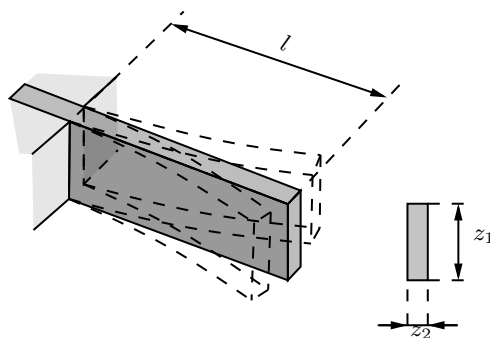
V tomto vztahu E značí modul pružnosti v tahu materiálu, ze kterého je vetknutá tyč zhotovena,

Redukovanou hmotnost m_r nelze přímo měřit a proto ji ze vztahu (17) vyloučíme následujícím způsobem: Na volný konec tyče připevníme pomocné těleso známe hmotnosti m_p tak, aby jeho těžiště připadalo na volný konec tyče. Doba kmitu se v důsledku změřené hmotnosti prodlouží na T_1 , pro níž platí

$$T_1 = 2\pi\sqrt{\frac{l^3(m_r + m_p)}{3 \cdot EJ}} \tag{14}$$

Obě rovnice (17) a (14) umocníme a výsledky vzájemně odečteme. Jednoduchou úpravou pak obdržíme pro hledanou hodnotu modulu pružnosti v tahu E výraz

$$E = \frac{4\pi^2 m_o l^3}{3J(T_1^2 - T^2)} \tag{15}$$

Obrázek 3: Příčné kmyty jednostranně vetknuté tyče

Stanovením jednotlivých parametrů na pravé straně rovnice (15) lze modul pružnosti v tahu vypočítat.

- **Stanovení modulu pružnosti v tahu z příčných kmitů tyče**

Úpravou vztahu pro kruhovou frekvenci ω mechanického lineárního oscilátoru

$$\omega = \sqrt{\frac{1}{mc}} \quad (16)$$

ve kterém m značí hmotnost kmitajícího tělesa a c značí poddajnost použité pružiny (tvořící pružnou vazbu), plyne pro dobu kmitu T volného konce jednostranně vetknuté tyče vztah

$$T = 2\pi \sqrt{\frac{l^3 m_r}{3 \cdot EJ}} \quad (17)$$

- m_r značí redukovanou hmotnost volné části vetknuté tyče (hmotnost tyče redukována na její volný konec),
- l značí celkovou délku tyče od místa vetknutí až k jejímu volnému konci a
- J značí kvadratický moment průřezu (moment setrvačnosti průřezu). Jde-li o tyč obdélníkového průřezu (jako na obr. 3) pak J vypočítáme podle vztahu (8), jde-li o tyč kruhového průřezu, vypočítáme J podle vztahu (9).

Orientační postup

- Změříme delku, šířku tloušťku tyče metrem a mikrometrem. Měření opakujeme 10-krát.
- Tyč položíme na lavici a postupně se zatěžuje, měříme průhyb úchylkoměrem. Měříme při zatěžování i odlehčování.
- Spočítáme průměr pro hodnoty se stejným zatížením a odlehčením.
- Vyneseme do grafu (zavislost na zatížení ...) a použijeme metódu lineární regrese na zjištění směrnice grafu.